HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a șasea)

8 februarie 2018*

„Trimitere preliminară – Achiziții publice – Articolele 49 și 56 TFUE – Directiva 2004/18/CE – Motive de excludere de la participarea la o cerere de ofertă – Servicii de asigurări – Participarea mai multor sindicate ale Lloyd's of London la aceeași cerere de ofertă – Semnarea ofertelor de către reprezentantul general al Lloyd's of London pentru țara în cauză – Principiile transparenței, egalității de tratament și nediscriminării – Proporționalitate"

În cauza C-144/17,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Tribunale amministrativo regionale per la Calabria (Tribunalul Administrativ Regional din Calabria, Italia) prin decizia din 22 februarie 2017, primită de Curte la 22 martie 2017, în procedura

Lloyd's of London

împotriva

Agenzia Regionale per la Protezione dell'Ambiente della Calabria,

CURTEA (Camera a șasea),

compusă din domnul C. G. Fernlund, președinte de cameră, și domnii J.-C. Bonichot și E. Regan (raportor), judecători,

avocat general: domnul E. Tanchev,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru Lloyd's of London, de R. Villata, de A. Degli Esposti și de P. Biavati, avvocati;

– pentru Agenzia Regionale per la Protezione dell'Ambiente della Calabria, de V. Zicaro, avvocato;

– pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de E. De Bonis, avvocato dello Stato;

– pentru Comisia Europeană, de N. Khan, de G. Gattinara și de P. Ondrůšek, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

* Limba de procedură: italiana.

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea principiilor transparenței, egalității de tratament și nediscriminării care rezultă din articolele 49 și 56 TFUE și care sunt menționate la articolul 2 din Directiva 2004/18/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 31 martie 2004 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii (JO 2004, L 134, p. 114, Ediție specială, 06/vol. 8, p. 116).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Lloyd's of London (denumită în continuare „Lloyd's"), pe de o parte, și Agenzia Regionale per la protezione dell'Ambiente della Calabria (Agenția regională pentru protecția mediului din Calabria, Italia) (denumită în continuare „Arpacal"), pe de altă parte, în legătură cu decizia acesteia din urmă de a exclude două „*syndicates*" (denumite în continuare „sindicatele") membre ale Lloyd's de la participarea la o procedură de atribuire a unui contract de achiziții publice de servicii de asigurări.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Directiva 2004/18

3 Potrivit considerentului (46) al Directivei 2004/18:

„Atribuirea contractelor trebuie realizată pe baza unor criterii obiective care asigură respectarea principiilor de transparență, de nediscriminare și de egalitate de tratament și care garantează aprecierea ofertelor în condiții eficiente de concurență. […]"

4 Articolul 2 din această directivă prevedea:

„Autoritățile contractante tratează operatorii economici în mod egal și fără discriminare și acționează potrivit principiului transparenței."

5 Articolul 45 din directiva menționată prevedea cauzele de excludere a unui operator economic de la participarea la un contract de achiziții publice.

6 Directiva 2004/18 a fost abrogată prin Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achizițiile publice (JO 2014, L 94, p. 65). În conformitate cu articolul 90 alineatul (1) din Directiva 2014/24, statele membre trebuiau să asigure intrarea în vigoare a actelor necesare pentru a se conforma acestei directive până la 18 aprilie 2016. În temeiul articolului 91 din directiva menționată, abrogarea Directivei 2004/18 a produs efecte la aceeași dată.

Directiva 2009/138/CE

7 Directiva 2009/138/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2009 privind accesul la activitate și desfășurarea activității de asigurare și de reasigurare (Solvabilitate II) (JO 2009, L 335, p. 1) prevede la articolul 145 alineatul (2), intitulat „Condiții pentru înființarea unei sucursale”:

„Statele membre solicită întreprinderii de asigurare care dorește să înființeze o sucursală pe teritoriul altui stat membru să furnizeze următoarele informații odată cu notificarea prevăzută la alineatul (1):

[…]

(c) numele unei persoane care trebuie să aibă suficiente competențe să angajeze în relația cu terții întreprinderea de asigurare sau, în cazul Lloyd's, subscriptorii în cauză și să o reprezinte sau să îi reprezinte în relația cu autoritățile și cu instanțele statului membru gazdă (denumită în continuare «mandatar general»);

[…]

În privința Lloyd's, în cazul oricărui litigiu pe teritoriul statului membru gazdă în legătură cu angajamente subscrise, asigurații nu trebuie să se confrunte cu mai multe dificultăți decât în cazul în care litigiul ar fi fost declarat împotriva unei întreprinderi de tip convențional.”

8 Anexa III la această directivă, intitulată „Forme juridice ale întreprinderilor”, conține, în fiecare dintre părțile A-C referitoare la formele de întreprinderi de asigurare de viață și de asigurare generală, precum și de reasigurare, un punct 27, care menționează, în ceea ce privește Regatul Unit, printre altele, asociația subscriitorilor Lloyd's.

Dreptul italian

9 Decreto legislativo n. 163 – Codice dei contratti pubblici relativi a lavori, servizi e forniture in attuazione delle direttive 2004/17/CE e 2004/18/CE (Decretul legislativ nr. 163 privind Codul contractelor de achiziții publice de lucrări, de servicii și de bunuri, de transpunere a Directivelor 2004/17/CE și 2004/18/CE) din 12 aprilie 2006 (supliment ordinar la GURI nr. 100 din 2 mai 2006), astfel cum a fost modificat prin Decretul-lege nr. 135 din 25 septembrie 2009 (GURI nr. 223 din 25 septembrie 2009), transformat în lege prin Legea nr. 166 din 20 noiembrie 2009 (GURI nr. 274 din 24 noiembrie 2009) (denumit în continuare „Decretul legislativ nr. 163/2006”), reglementa în Italia ansamblul procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări, de servicii și de bunuri.

10 Articolul 38 alineatul 1 litera m-*quater*) din acest decret legislativ prevedea că sunt excluse de la participarea la procedurile de atribuire a concesiunilor și a contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii și nu pot încheia contracte aferente acestora și nici contracte de subcontractare ofertanții „care se află, în raport cu un alt participant la aceeași procedură de atribuire, într-o situație de control în sensul articolului 2359 din Codul civil sau în orice fel de relație, inclusiv de fapt, în cazul în care situația de control sau relația respectivă presupune că ofertele pot fi atribuite aceluiași centru decizional”.

11 În ceea ce privește, printre altele, declarațiile pe care candidații sau ofertanții trebuie să le prezinte, articolul 38 alineatul 2 din decretul legislativ menționat prevedea:

„În sensul alineatului 1 litera m–*quater*), ofertantul anexează una dintre aceste declarații:

a) declarația că nu se află, în raport cu nicio entitate, în vreuna dintre situațiile de control prevăzute la articolul 2359 din Codul civil și că a formulat oferta în mod autonom;

b) declarația că nu are cunoștință despre participarea la aceeași procedură a unor entități care se află, în raport cu ofertantul, în vreuna dintre situațiile de control prevăzute la articolul 2359 din Codul civil și că a formulat oferta în mod autonom;

c) declarația că are cunoștință despre participarea la aceeași procedură a unor entități care se află, în raport cu ofertantul, într-o situație de control în sensul articolului 2359 din Codul civil și că a formulat oferta în mod autonom.

În ipotezele prevăzute la [literele], a), b) și c), autoritatea contractantă exclude ofertanții în legătură cu care constată, pe baza unor elemente incontestabile, că ofertele pe care le-au prezentat pot fi atribuite aceluiași centru decizional. Verificarea și eventuala excludere sunt dispuse după deschiderea plicurilor care conțin oferta economică."

Litigiul principal și întrebarea preliminară

12 La 13 august 2015, Arpacal a inițiat o procedură deschisă pentru atribuirea unui contract de achiziții publice de servicii de asigurare pentru acoperirea riscului legat de răspunderea civilă a acestei agenții față de terți și față de lucrători pentru perioada cuprinsă între anii 2016-2018. Contractul trebuia să fie atribuit potrivit criteriului celei mai avantajoase oferte din punct de vedere economic.

13 Două sindicate membre ale Lloyd's, Arch și Tokio Marine Kiln, au participat, *inter alia*, la această procedură. Ambele oferte ale acestora erau semnate de mandatarul special al reprezentantului general al Lloyd's pentru Italia.

14 Prin deciziile din 29 septembrie 2015 și 1 octombrie 2016, Arpacal a exclus din procedură aceste două sindicate, pentru motivul întemeiat pe încălcarea articolului 38 alineatul 1 litera m-*quater*) din Decretul legislativ nr. 163/2006.

15 Sesizată de Lloyd's prin intermediul reprezentantului său general pentru Italia, instanța de trimitere, Tribunale amministrativo regionale per la Calabria (Tribunalul Administrativ Regional din Calabria, Italia) a cenzurat fiecare dintre aceste două decizii prin hotărârile din 19 ianuarie și, respectiv, 21 noiembrie 2016 și a dispus, la finalul fiecăreia dintre acestea, readmiterea sindicatelor menționate în procedura de achiziții publice.

16 Prin două decizii adoptate la 14 decembrie 2016, Arpacal a exclus din nou aceste două sindicate din procedură pentru încălcarea aceluiași articol 38 alineatul 1 litera m-*quater*), pentru motivul că ofertele puteau fi atribuite în mod obiectiv unui singur centru decizional, având în vedere că ofertele tehnice și economice fuseseră prezentate, formulate și semnate de una și aceeași persoană, și anume mandatarul special al reprezentantului general al Lloyd's pentru Italia (denumite în continuare „deciziile în cauză").

17 Lloyd's, tot prin intermediul reprezentantului său general pentru Italia, a introdus o nouă acțiune împotriva deciziilor în cauză la instanța de trimitere. În susținerea acestei acțiuni, Lloyd's arată că este o „persoană juridică colectivă cu structură multiplă", care formează o asociere recunoscută de persoane fizice și juridice – membrii – care acționează în mod autonom în cadrul unor grupuri – sindicatele – care operează cu autonomie și în concurență unele cu altele, deși fac parte din aceeași organizație.

Fiecare structură internă ar fi lipsită de personalitate juridică autonomă și ar acționa prin intermediul reprezentantului general care, pentru fiecare țară, este unic pentru toate sindicatele care operează pe teritoriul respectiv.

18 Arpacal susține, la rândul său, că mai multe elemente sprijină ipoteza potrivit căreia cele două oferte pot fi atribuite unui centru decizional unic, și anume identitatea formularelor utilizate, semnătura unică a aceleiași persoane în calitate de mandatar special al reprezentantului general pentru Italia, numerotarea progresivă a timbrelor celor două oferte economice, precum și identitatea mențiunilor și a declarațiilor. Din aceasta ar rezulta o încălcare a principiilor confidențialității ofertelor, concurenței libere și loiale, precum și egalității de tratament între ofertanți.

19 Instanța de trimitere subliniază că, potrivit jurisprudenței naționale, atunci când mai multe sindicate subscriitoare ale Lloyd's participă la aceeași cerere de ofertă, semnarea de către reprezentantul general al Lloyd's pentru Italia a dosarului de candidatură și a ofertei economice a acestor sindicate nu determină o încălcare nici a articolului 38 alineatul 1 litera m-*quater*) și alineatul 2 din Decretul legislativ nr. 163/2006, nici a principiilor concurenței, autonomiei și confidențialității ofertelor. Jurisprudența respectivă ar fi evidențiat, în această privință, structura specială a Lloyd's care, în conformitate cu reglementarea din Regatul Unit, își desfășoară activitatea în diferitele țări prin intermediul unui reprezentant general unic. De asemenea, în avizul nr. 110 din 9 aprilie 2008, Autorità di Vigilanza sui Contratti Pubblici (Autoritatea de supraveghere a achizițiilor publice, Italia), devenită Autorità Nazionale Anticorruzione (Autoritatea națională anticorupție, Italia), ar fi declarat că autonomia sindicatelor și concurența dintre acestea permit să se asigure libertatea de concurență și egalitatea de tratament între candidați.

20 Instanța de trimitere ridică, totuși, problema conformității reglementării italiene în cauză, astfel cum a fost interpretată în jurisprudența națională, cu dreptul Uniunii. Desigur, Directiva 2009/138 ar recunoaște Lloyd's ca formă de întreprindere de asigurări specială, ai cărei subscriitori sunt abilitați să opereze în Uniunea Europeană prin intermediul unui reprezentant general unic pentru statul membru în cauză. Cu toate acestea, chiar dacă sindicatele membre ale Lloyd's operează autonom și în concurență unele cu altele, ar rămâne aspectul că procedurile de atribuire a contractelor de achiziții publice sunt reglementate de norme imperative menite să asigure respectarea egalității de tratament. Or, ar fi cert că, atunci când reprezentantul general al Lloyd's semnează ofertele sindicatelor, el cunoaște conținutul acestora. Prin urmare, semnarea de către aceeași persoană a mai multor oferte prezentate de ofertanți diferiți ar fi de natură să compromită autonomia și confidențialitatea ofertelor menționate și, prin urmare, să încalce principiul concurenței consacrat, printre altele, la articolele 101 și 102 TFUE.

21 În aceste condiții, Tribunale amministrativo regionale per la Calabria (Tribunalul Administrativ Regional din Calabria) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Principiile consacrate de normele Uniunii în materie de concurență, prevăzute de [Tratatul] FUE, și principiile care decurg din acestea, precum autonomia și confidențialitatea ofertelor, se opun unei reglementări naționale, astfel cum a fost interpretată în jurisprudență, care permite participarea simultană la aceeași procedură de cerere de ofertă organizată de o autoritate contractantă a mai multor sindicate membre ale Lloyd's, ale căror oferte au fost semnate de aceeași persoană, și anume reprezentantul general pentru țara în cauză?"

Cu privire la întrebarea preliminară

22 Trebuie amintit că, în cadrul procedurii de cooperare între instanțele naționale și Curte, instituită la articolul 267 TFUE, este de competența acesteia din urmă să ofere instanței naționale un răspuns util, care să îi permită să soluționeze litigiul cu care a fost sesizată. Din această perspectivă, Curtea trebuie, dacă este cazul, să reformuleze întrebările care îi sunt adresate (a se vedea printre altele Hotărârea din 11 martie 2008, Jager, C-420/06, EU:C:2008:152, punctul 46).

23 În speță, litigiul principal privește un contract de achiziții publice de servicii de asigurări despre a cărui valoare nu se menționează că atinge pragul stabilit prin Directiva 2004/18. Cu toate acestea, trebuie să se amintească faptul că atribuirea unor contracte de achiziții publice care, având în vedere valoarea lor, nu intră în domeniul de aplicare al directivei menționate este totuși supusă normelor fundamentale și principiilor generale ale Tratatului FUE, în special principiilor egalității de tratament și nediscriminării pe motiv de cetățenie sau de naționalitate, precum și obligației de transparență care decurge din acestea, cu condiția ca respectivele contracte să prezinte un interes transfrontalier cert având în vedere anumite criterii obiective (Hotărârea din 16 aprilie 2015, Enterprise Focused Solutions, C-278/14, EU:C:2015:228, punctul 16).

24 În consecință, trebuie să se considere că, prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă principiile transparenței, egalității de tratament și nediscriminării care rezultă din articolele 49 și 56 TFUE și care sunt menționate la articolul 2 din Directiva 2004/18 trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări a unui stat membru precum cea în discuție în litigiul principal, care nu permite excluderea a două sindicate membre ale Lloyd's de la participarea la același contract de achiziții publice de servicii de asigurări pentru simplul motiv că fiecare dintre ofertele lor a fost semnată de reprezentantul general al Lloyd's pentru acest stat membru.

25 În această privință, trebuie precizat de la bun început că, deși Directiva 2004/18 a fost abrogată prin Directiva 2014/24 începând cu data de 18 aprilie 2016, reiese dintr-o jurisprudență constantă a Curții că directiva aplicabilă este, în principiu, cea în vigoare la momentul la care autoritatea contractantă alege tipul de procedură pe care o va urma și soluționează definitiv problema dacă există sau nu există obligația de a asigura în prealabil condiții concurențiale pentru atribuirea unui contract de achiziții publice. Sunt, în schimb, inaplicabile dispozițiile unei directive al cărei termen de transpunere a expirat după acest moment (a se vedea printre altele Hotărârea din 14 septembrie 2017, Casertana Costruzioni, C-223/16, EU:C:2017:685, punctul 21).

26 Întrucât procedura de atribuire în discuție în litigiul principal a fost inițiată la 13 august 2015, iar Directiva 2014/24 a fost adoptată la 26 februarie 2014 și, în orice caz, termenul de transpunere a acesteia a expirat la 18 aprilie 2016, Directiva 2004/18 este, așadar, aplicabilă *ratione temporis* cauzei principale.

27 Nu se contestă de niciuna dintre părțile interesate care au depus observații scrise că Lloyd's constituie o asociere recunoscută de membri care au calitatea de persoane juridice și de persoane fizice, membri care, deși acționează prin intermediul unor grupări – sindicatele – operează cu autonomie și în concurență unii cu ceilalți. Cu toate acestea, având în vedere că fiecare structură internă este lipsită de personalitate juridică autonomă, sindicatele nu pot opera decât prin intermediul reprezentantului general care este unic pentru fiecare țară. Lloyd's precizează de asemenea că aceste sindicate nu reprezintă nici o structură fixă, nici o asociere stabilă de membri, ci reprezintă mai degrabă o grupare a acestora, a cărei compunere poate varia, și că acestea operează prin intermediul unui organ de administrare propriu care emite decizii obligatorii pentru ele, cu toate că nu au personalitate juridică proprie.

28 Reiese din decizia de trimitere că, deși, potrivit însuși modului de redactare a întrebării preliminare, reglementarea națională în discuție în litigiul principal permite ca două sindicate membre ale Lloyd's să participe la aceeași achiziție publică în materie de asigurări, chiar și în cazul în care fiecare dintre ofertele lor a fost semnată de reprezentantul general al Lloyd's pentru Italia, litigiul principal este urmarea adoptării mai multor decizii, printre care deciziile în litigiu, prin care Arpacal a exclus din procedură aceste două sindicate tocmai pentru motivul că, întrucât ambele lor oferte au fost semnate de mandatarul special al reprezentantului respectiv, acesta din urmă avea în mod necesar cunoștință despre conținutului respectivelor oferte.

29 În această privință, trebuie amintit că articolul 45 din Directiva 2004/18, care enunță cauzele de excludere a unui operator economic de la participarea la un contract de achiziții publice, nu prevede o cauză de excludere precum cea în discuție în litigiul principal, care urmărește evitarea oricărui risc de coluziune între entități membre ale aceleiași organizații. Astfel, cauzele de excludere prevăzute la această dispoziție se referă doar la calitățile profesionale ale persoanelor interesate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 decembrie 2008, Michaniki, C-213/07, EU:C:2008:731, punctele 42 și 43).

30 Cu toate acestea, reiese din jurisprudența Curții că articolul 45 din Directiva 2004/18 nu exclude posibilitatea statelor membre de a menține sau de a adopta, în afară de aceste cauze de excludere, norme materiale destinate în special să asigure, în domeniul achizițiilor publice, respectarea principiilor egalității de tratament a tuturor ofertanților și transparenței, care constituie temeiul directivelor Uniunii privind procedurile de atribuire a contractelor de achiziții publice, cu condiția ca principiul proporționalității să fie respectat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 mai 2009, Assitur, C-538/07, EU:C:2009:317, punctul 21).

31 Or, este evident că o reglementare națională precum cea în discuție în litigiul principal, care are rolul de a înlătura orice coluziune potențială între participanții la aceeași procedură de atribuire a unui contract de achiziții publice, urmărește să protejeze egalitatea de tratament a candidaților și transparența procedurii (a se vedea prin analogie Hotărârea din 19 mai 2009, Assitur, C-538/07, EU:C:2009:317, punctul 22).

32 Conform principiului proporționalității, care constituie un principiu general al dreptului Uniunii, o astfel de reglementare nu trebuie însă să depășească ceea ce este necesar pentru a atinge obiectivul vizat (a se vedea în acest sens printre altele Hotărârea din 19 mai 2009, Assitur, C-538/07, EU:C:2009:317, punctele 23 și 24, Hotărârea din 23 decembrie 2009, Serrantoni și Consorzio stabile edili, C-376/08, EU:C:2009:808, punctul 33, precum și Hotărârea din 22 octombrie 2015, Impresa Edilux și SICEF, C-425/14, EU:C:2015:721, punctul 29).

33 În această privință, este necesar să se amintească faptul că normele Uniunii din domeniul atribuirii contractelor de achiziții publice au fost adoptate în cadrul realizării pieței unice, care urmărește să asigure libera circulație și să elimine practicile care restrâng concurența (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 mai 2009, Assitur, C-538/07, EU:C:2009:317, punctul 25).

34 În acest context, este în interesul dreptului Uniunii să se asigure o participare cât mai largă posibil a ofertanților la o cerere de ofertă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 mai 2009, Assitur, C-538/07, EU:C:2009:317, punctul 26, Hotărârea din 23 decembrie 2009, Serrantoni și Consorzio stabile edili, C-376/08, EU:C:2009:808, punctul 40, precum și Hotărârea din 22 octombrie 2015, Impresa Edilux și SICEF, C-425/14, EU:C:2015:721, punctul 36).

35 Din aceasta rezultă, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, că excluderea automată a unor candidați sau ofertanți care se află într-un raport de control sau de asociere cu alți concurenți depășește ceea ce este necesar pentru a preveni comportamentele coluzive și, prin urmare, pentru a asigura punerea în aplicare a principiului egalității de tratament și respectarea obligației de transparență (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 mai 2009, Assitur, C-538/07, EU:C:2009:317,

punctul 28, Hotărârea din 23 decembrie 2009, Serrantoni și Consorzio stabile edili, C-376/08, EU:C:2009:808, punctele 38 și 40, precum și Hotărârea din 22 octombrie 2015, Impresa Edilux și SICEF, C-425/14, EU:C:2015:721, punctele 36 și 38).

36 Astfel, o asemenea excludere automată constituie o prezumție absolută de influențare reciprocă a ofertelor depuse, pentru același contract de achiziții publice, de întreprinderi legate printr-un raport de control sau de asociere. Aceasta înlătură astfel posibilitatea ca acești candidați sau ofertanți să demonstreze independența ofertelor lor și este, prin urmare, contrară interesului Uniunii de a se asigura participarea cea mai largă posibil a unor ofertanți la o procedură de cerere de ofertă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 mai 2009, Assitur, C-538/07, EU:C:2009:317, punctele 29 și 30, Hotărârea din 23 decembrie 2009, Serrantoni și Consorzio stabile edili, C-376/08, EU:C:2009:808, punctele 39 și 40, precum și Hotărârea din 22 octombrie 2015, Impresa Edilux și SICEF, C-425/14, EU:C:2015:721, punctul 36).

37 În această privință, trebuie amintit că Curtea a reținut deja că grupările de întreprinderi pot avea forme și obiective variabile și nu exclud în mod necesar posibilitatea ca întreprinderile controlate să se bucure de o anumită autonomie în cadrul gestiunii politicii lor comerciale și a activităților lor economice, în special în domeniul participării la proceduri de atribuire a unor contracte de achiziții publice. Astfel, raporturile dintre întreprinderile din cadrul aceluiași grup pot fi reglementate de dispoziții speciale de natură să garanteze atât independența, cât și confidențialitatea la momentul elaborării ofertelor care ar fi depuse simultan de întreprinderile în cauză în cadrul aceleiași cereri de ofertă (Hotărârea din 19 mai 2009, Assitur, C-538/07, EU:C:2009:317, punctul 31).

38 Respectarea principiului proporționalității impune, așadar, ca autoritatea contractantă să aibă obligația de a examina și de a aprecia faptele, pentru a stabili dacă raportul existent între două entități a exercitat o influență concretă asupra conținutului ofertelor depuse de fiecare dintre acestea în cadrul aceleiași proceduri de atribuire a unui contract de achiziții publice, constatarea unei asemenea influențe, indiferent de forma ei, fiind suficientă pentru ca întreprinderile menționate să fie excluse din procedură (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 mai 2009, Assitur, C-538/07, EU:C:2009:317, punctul 32).

39 Rezultă, în speță, că simplul fapt că oferte precum cele în discuție în litigiul principal au fost semnate de aceeași persoană, și anume mandatarul special al reprezentantului general al Lloyd's pentru Italia, nu poate justifica excluderea automată a acestora de la achiziția publică în cauză.

40 Distincția operată în această privință de Arpacal în observațiile sale scrise, după cum semnătura se referă la dosarul de candidatură la procedurile de cerere de ofertă sau la ofertele financiare în sine, este lipsită de pertinență. Astfel, în orice caz, o asemenea semnătură, chiar presupunând că implică faptul că mandatarul special și/sau reprezentantul general al Lloyd's au luat cunoștință despre conținutul ofertelor, nu demonstrează, în sine, că sindicatele s-ar fi concertat, la rândul lor, cu privire la conținutul ofertelor lor respective și că, în consecință, relațiile existente între acestea, precum și intervenția mandatarului special al reprezentantului general al Lloyd's ar fi exercitat o influență concretă asupra acestor oferte. Același lucru este valabil și în privința celorlalte elemente menționate de Arpacal, care figurează la punctul 18 din prezenta hotărâre.

41 Întemeindu-se pe simpla semnare a ofertelor de către mandatarul special al reprezentantului general al Lloyd's pentru Italia pentru a exclude sindicatele, deciziile în cauză au prezumat, așadar, existența unei coluziuni, fără ca sindicatele să fi avut posibilitatea de a demonstra că ofertele lor respective au fost formulate într-un mod pe deplin independent una de cealaltă.

42 Or, în această privință, este necesar să se arate că reiese din Directiva 2009/138, în special din articolul 145 alineatul (2) litera (c) din aceasta, că dreptul Uniunii aplicabil activităților de asigurare permite în mod expres Lloyd's să fie reprezentat, în relația cu terții, de un reprezentant general unic în fiecare stat membru, astfel încât Lloyd's nu își poate exercita activitățile de asigurare în statele membre decât prin intermediul reprezentantului general competent, inclusiv pentru participarea la cereri de ofertă privind atribuirea de contracte de achiziții publice de servicii de asigurări, în cadrul cărora ofertele sindicatelor trebuie să fie semnate și depuse de acesta din urmă.

43 În observațiile sale scrise, Lloyd's a precizat, în această privință, aspect a cărui verificare revine instanței de trimitere, că reprezentantul general pentru statul membru în cauză se limitează, în conformitate cu procedurile interne ale Lloyd's, să transmită pe un document cu antet, fără a contribui la formarea voinței fiecăruia dintre sindicate, conținutul răspunsului standard la o cerere de ofertă și formularele standard completate și aprobate de fiecare dintre sindicate, ceea ce ar garanta că fiecare sindicat operează în deplină autonomie în raport cu celelalte sindicate prin intermediul propriilor organe de administrare.

44 În aceste condiții, dreptul Uniunii se opune ca sindicatele Lloyd's să fie excluse în mod automat de la cererea de ofertă în discuție în litigiul principal pentru simplul motiv că ofertele lor respective au fost semnate de mandatarul special al reprezentantului general al Lloyd's pentru Italia. Este însă de competența instanței de trimitere să se asigure că ofertele în discuție au fost prezentate în mod independent de fiecare dintre aceste sindicate.

45 Cu toate acestea, trebuie să se observe, astfel cum a făcut Comisia Europeană în observațiile sale scrise, că reglementarea națională în discuție în litigiul principal nu pare să permită o asemenea excludere automată, însă permite autorității contractante să excludă ofertanții cu privire la ofertele cărora constată, pe baza unor elemente incontestabile, că nu sunt formulate în mod independent, aspect a cărui verificare revine instanței de trimitere.

46 Prin urmare, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că principiile transparenței, egalității de tratament și nediscriminării care rezultă din articolele 49 și 56 TFUE și care sunt menționate la articolul 2 din Directiva 2004/18 trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări a unui stat membru precum cea în discuție în litigiul principal, care nu permite excluderea a două sindicate ale Lloyd's de la participarea la același contract de achiziții publice de servicii de asigurări pentru simplul motiv că fiecare dintre ofertele lor respective a fost semnată de reprezentantul general al Lloyd's pentru acest stat membru, dar permite, în schimb, excluderea acestora în cazul în care rezultă, pe baza unor elemente incontestabile, că ofertele lor nu au fost formulate în mod independent.

Cu privire la cheltuielile de judecată

47 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a șasea) declară:

Principiile transparenței, egalității de tratament și nediscriminării care rezultă din articolele 49 și 56 TFUE și care sunt menționate la articolul 2 din Directiva 2004/18/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 31 martie 2004 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări a unui stat membru precum cea în discuție în litigiul principal, care nu permite excluderea a două „*syndicates*" ale Lloyd's of London de la participarea la același contract de achiziții publice de servicii de asigurări pentru simplul motiv că fiecare dintre ofertele lor respective a fost semnată de reprezentantul general al Lloyd's of London pentru acest stat membru, dar permite, în schimb, excluderea acestora în cazul în care rezultă, pe baza unor elemente incontestabile, că ofertele lor nu au fost formulate în mod independent.

Semnături